

Pedagogning Maqomi To'g'risidagi Qonun Xaqida

Raxmatullaeva Gulnozaxon Mavlanjonovna¹

Annotatsiya: Jamiyatimizning murakkab sohalarida bir nechta kasblar o'qituvchi kabi hurmatga sazovor mavqega ega. Kelajak avlodlar ongini va xarakterini shakllantirishdek muqaddas burch ishonib topshirilgan bu shaxslar o'ziga xos va ajralmas rol o'ynaydi. Shuning uchun o'qituvchilarning maqomi va huquqlarini tartibga soluvchi huquqiy bazani chuqur o'rganish va tushunish juda muhimdir. Ushbu nutqning poydevorida o'qituvchining talabalar hayotiga chuqur ta'sirini tahlil qilish yotadi. Bola rivojlanishining dastlabki bosqichlaridan akademik sayohatining avj nuqtasiga qadar o'qituvchilar bilim mayoqlari, murabbiylar esa namuna sifatida xizmat qilishadi. Ularning ta'siri sinf doirasidan tashqariga chiqadi, chunki ular nafaqat akademik jasoratni, balki zamonaviy dunyoning murakkabliklarini boshqarish uchun zarur bo'lgan muhim qadriyatlar va ko'nikmalarni ham beradi.

Kalit so'zlar: pedagoglar, ta'lim sohasi, bola rivojlanishi, bilim va ko'nikma, qonun va huquqlar.

Kirish: Ushbu qonunlar ta'lim tizimidagi o'qituvchilar va boshqa xodimlarning samaradorligini ta'minlash uchun ishlab chiqilgan bo'lib, ular ish xavfsizligi va yaxshi xulq-atvor uchun dam olish vaqti tufayli intizomiy jazo holatida o'z maqomini himoya qilishdan manfaatdordir. Shartnoma va mulk huquqlarining konstitutsiyaviy, fuqarolik va jinoyat qonunlariga zid kelishi sababli ushbu maqomni aniqlashtirish qiyin. Hozirgacha eng katta muammo -bu kasbiy vakolatni bevosita o'z ichiga olmaydigan sabablarga ko'ra ishdan bo'shatish yoki to'xtatib turish holatlarida sinf o'qituvchisining holati. Ushbu qonunlar, xususan, maktab amaldorlariga berilgan ixtiyoriy vakolat asosida xodimlarga nisbatan nojo'ya harakatlardan kelib chiqadigan masalalarga qaratilgan edi. O'qituvchi maqomiga zararli bo'lgan harakatlarga qayta tayinlash, tushirish, ish haqisiz to'xtatib turish va shartnomani yangilashdan bosh tortish kiradi, lekin ular bilan cheklanmaydi.

Ushbu toifaga boshlang'ich va o'rta maktablarning ishchilari, bolalarga ta'lim yoki ma'muriy yoki to'g'ridan-to'g'ri xizmat ko'rsatish uchun ota-onalar, idoralar yoki muassasalarning xodimlari yoki mustaqil pudratchilari kiradi. Bunga o'qitish, tadqiqot, o'quv materiallari va kutubxona xizmatlari, psixologik xizmatlar, ijtimoiy ish va ota-onalarga kelajakdagi ta'lim to'g'risida ma'lumot kiradi. Ushbu qonunlar ta'limni qo'llab-quvvatlash bilan bevosita bog'liq bo'lmagan vazifalarni bajaradigan talaba ishchilariga tegishli emas. Ta'limga yagona aloqasi xizmatlar yoki yordam olish orqali bo'lgan shaxslar ham bundan mustasno.

O'qituvchi maqomi to'g'risidagi qonunlar 1971 yil iyun oyida yaratilgan bo'lib, unda 82-Amerika Qo'shma Shtatlari Kongressi o'qituvchilarga adolatli munosabatda bo'lishlarini va ularni o'qituvchilar sifatida samaradorligini pasaytiradigan harakatlardan himoya qilish usullari va vositalarini belgilaydigan ikkita qonunni qabul qildi. Birinchisi, o'quvchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi tuzatish (PPRA), ikkinchisi, XI sarlavha sifatida Oliy ta'lim to'g'risidagi Qonunning bir qismi sifatida keltirilgan. Qisman ish bilan ta'minlashda teng huquqlar to'g'risida tashvish tug'diradigan qonunlar, shuningdek, o'qituvchining kasbiy va shaxsiy hayoti xalq ta'limi darajasidagi bolalarga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan sifatli bo'lishi kerak degan fikrni aks ettiradi.

Qonunlarning maqsadi

O'qituvchi maqomi to'g'risidagi qonunlar bitta maqsad uchun tuzilgan va bu davlatdagi talabalar uchun ta'lim sifatini oshirish maqsadida shu davlatda o'qituvchilik kasbini tartibga solish edi.

¹Andijon daplat pedagogika institui Ijtimoiy-gumanitar fanlar va san'at fakulteti o'qituvchisi Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori Dotsent.v.b.

Qonunchilikni qo'llab-quvvatlovchi huquqiy qo'llab-quvvatlash maqsadga erishish uchun bir qator tamoyillarni qo'yadi. Ushbu qonunlar o'qituvchi sifatida yoki o'qituvchilik bilan bog'liq bo'lgan barcha shaxslarga nisbatan qo'llaniladi. Unda o'qituvchilik kasbini tayinlash va tartibga solish qoidalari mavjud. Litsenziyalash tizimini taqdim etish va o'qitish xizmati uchun axloq kodeksini belgilash orqali talabalarning manfaatlarini himoya qilishga intiladi. Qonunchilik ro'yxatdan o'tgan o'qituvchiga uzluksiz rasmiy ta'lim yoki malaka oshirishda faol ishtirok etish uchun murojaat qiladi. Qonunlar majburiy bo'lsada, qonun hujjatlarida vaqtinchalik qoidalar va ma'lum darajada ixtiyoriy qaror qabul qilish ko'zda tutilgan.

Qonunchilikning maqsadiga muvofiq, qonunlar statik emas va qo'shimcha ko'rib chiqilishi kerak. Ta'lim vazirligi va vazir ta'lim tribunaliga shaxslarni tayinlaydi. Ushbu tribunal noto'g'ri xatti-harakatlar yoki qobiliyatsizlik bilan bog'liq hollarda amaliyotga yaroqlilik masalalarini eshitish va aniqlash huquqiga ega bo'ladi. Qonunlar o'z burchini qonunlarni buzganlikda aybdor deb topilgan o'qituvchilarga nisbatan intizomiy jazo choralarning tegishli shakllarini belgilash orqali amalga oshiradi. Kasbiy huquqbuzarlik yoki kasbiy qobiliyatsizlikda aybdor deb topilgan o'qituvchi o'qituvchilik guvohnomasini to'xtatib qo'yish yoki to'liq olib tashlashni hisobga olgan holda jazolanadi.

Shuni ham aytishimiz mumkinki, Qonunchilik bilvosita o'qituvchilik kasbining imidji va maqomini shakllantirish maqsadiga ega. Buning sababi shundaki, ko'p hollarda qonunchilikda o'quv talablari ko'rsatilgan; masalan, sertifikatlangan o'qituvchilik lavozimida o'qitishni istagan o'qituvchilik bilan bog'liq bo'lgan paraprofessionallar ma'lum vaqt ichida o'qituvchilarni tayyorlash bo'yicha treningni yakunlashlari shart. Buni tizimda malakali professional o'qituvchilar mavjudligini ta'minlash orqali ta'lim standartlarini yangilashning uzoq muddatli rejasi sifatida ham talqin qilish mumkin.

Qonunlar doirasi

Ushbu qonunlar talabalarning mehnatsevar va xilma-xil bilimdon mutaxassislar guruhi tomonidan boshqariladigan maqbul o'quv sharoitlariga ega bo'lishlarini ta'minlash uchun yaratilgan. Talaba va o'qituvchi munosabatlarining muhimligini ta'kidlashga harakat qilinadi, chunki sifatli o'qituvchilar talabalarni o'rganishda eng ta'sirli omil hisoblanadi. Shu maqsadda turli xil tasdiqlashlar bilan to'liq sertifikatlashning keng qamrovli tizimi yaratildi. Ushbu tizim yuqori darajadagi bilimlarga erishishni tan oladi va kurs ishlari va baholash asosida o'qituvchilik vakolatlarini muvaffaqiyatli namoyish etadiganlar uchun sertifikatlar beradi. Sertifikat talab qiladigan lavozimda ishlaydigan har qanday sertifikatlangan mutaxassisning martaba davomida malakasini oshirish faoliyati bilan shug'ullanish kerak. Ushbu tadbirlar, shu jumladan oliy o'quv yurtlaridagi ustozlik va tadbirlar, yoshi yoki tajriba darajasi qanday bo'lishidan qat'i nazar, talabalarga eng samarali o'qitish metodologiyasini yaxshi biladigan usta mutaxassislar tomonidan o'qitilishini ta'minlashga yordam beradi. Kasbiy rivojlanish faoliyati talabalarning bilimlarini oshirishning kalitidir va martabaning turli bosqichlarida farq qilishi kerak, ammo doimiy ish bilan ta'minlash uchun zarurdir.

Ushbu nashrda keltirilgan qonunlar o'qituvchilar uchun professional xizmat ko'rsatish standartlarini saqlash va ilgari surish uchun mo'ljallangan. Ushbu qonunlar va qoidalar umumiy maktablarda xizmat qilish uchun amal qiladigan sertifikatga ega bo'lgan barcha o'qituvchilar, sertifikati talab qilinadigan lavozimda ishlash sharti sifatida qayta tasdiqlanadigan o'qituvchilar va bayonot egalari uchun majburiydir. Ular sertifikatlashda qarorlar qabul qilish uchun qo'llaniladi va asos bo'lib xizmat qiladi va keyinchalik sertifikat talab qiladigan lavozimlarda ishlash nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi.

Ta'limning Qonunchilik bazasi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini o'z ichiga oladi. Konstitutsiyaning 41-moddasida: "har kim ta'lim olish huquqiga ega. Davlat bepul o'rta ta'limni kafolatlaydi. Maktab Davlat nazorati ostida." Ta'lim to'g'risidagi Konstitutsiyaviy qoidalarni aniqlashtirish 1997 yil 29 avgustda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "ta'lim to'g'risida" gi Qonuni, unga ko'ra ta'lim mamlakatni ijtimoiy rivojlantirishda ustuvor hisoblanadi (3-modda). Qonun fuqarolarni o'qitish, o'qitishning huquqiy asoslarini belgilaydi va har kimning ta'lim olishga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqini ta'minlashga intiladi. O'zbekiston Respublikasining 29 avgust 1997 yildagi Qonuni bilan tasdiqlangan kadrlar tayyorlash Milliy dasturida belgilangan barkamol avlodni tarbiyalashga qaratilgan davlat ta'lim siyosatining asosiy tamoyillari, maqsadlari dasturda milliy

namunaviy kadrlar tayyorlashni amalga oshirish, har tomonlama rivojlangan shaxsni shakllantirish uchun ijtimoiy-iqtisodiy, huquqiy, psixologik-pedagogik va boshqa shart-sharoitlarni yaratish, bugungi o'zgaruvchan jamiyat hayotiga moslashish, ta'lim va tarbiya dasturlarini ongli ravishda tanlash va keyinchalik rivojlantirish, fuqarolarni tarbiyalash, ularning ta'limini anglash. jamiyat, davlat va oila oldidagi javobgarlik kiradi. Dastur ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilaydi va uni amalga oshirish bosqichlarini belgilaydi. Xalqaro hamjamiyat tomonidan kafolatlangan O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimining huquqiy asoslari inson huquqlari va erkinliklari xavfsizligi va himoyasini boshqarish normalari va tamoyillari, shu jumladan asosiy qoidalari:

- ✓ Bola huquqlari to'g'risidagi Konventsiya;
- ✓ Ta'lim sohasidagi kamsitishlarga qarshi Konventsiya;
- ✓ Texnik va kasb-hunar ta'limi to'g'risidagi Konventsiya;
- ✓ Irqiy kamsitishning barcha shakllarining oldini olish to'g'risidagi Konventsiya;
- ✓ Milliy ozchiliklarga mansub shaxslarning huquqlari to'g'risidagi Konventsiyalarni o'z ichiga oladi.

Asosiy Ta'riflar

A. "O'qituvchining Noto'g'ri Xatti-Harakati"

"O'qituvchining noto'g'ri xatti-harakati" - bu davlat va federal qonunlar bilan belgilangan, maktab mulkida yoki ish paytida sodir bo'ladigan, talaba yoki voyaga yetmaganga qaratilgan yoki unga ta'sir ko'rsatadigan va jinoiy nizomni buzadigan harakat yoki xulq-atvorni taqiqlovchi qonun. Ushbu atama odatda talaba yoki voyaga yetmaganga zararli ta'sir ko'rsatmaydigan alohida hodisalarni o'z ichiga olmaydi, lekin talaba yoki voyaga yetmaganga zararli ta'sir ko'rsatadigan bir xil xarakterdagi takroriy xatti-harakatlarni o'z ichiga oladi. Agar xulq-atvor namunasi o'rnatilgan bo'lsa, izolyatsiya qilingan hodisa kiritilishi mumkin. Ushbu ta'rifga o'qituvchiga o'qituvchilik guvohnomasini olish yoki yangilashni taqiqlovchi xatti-harakatlar o'qituvchi lavozimini suiiste'mol qilishni o'z ichiga olgan xatti-harakatlar ham kiradi.

B. "O'qituvchi"

"O'qituvchi" deganda talaba ustidan professional yoki boshqa vakolatlarga ega bo'lgan, shu jumladan vaqtinchalik vakolatlarga ega bo'lgan har qanday shaxs, shu jumladan ko'ngilli tushuniladi. Bu atama o'qituvchi, murabbiy, ma'mur, maktab hamshirasi, kafeterya ishchisi, qo'riqchi, avtobus haydovchisi, maslahatchi, maktab resurslari xodimi, ijtimoiy ishchi, psixolog, tarbiyachi va surrogat ota-onani o'z ichiga oladi, lekin ular bilan cheklanmaydi. Talaba o'qituvchisi aniq topshiriqqa qarab o'qituvchi deb hisoblanishi mumkin.

Ta'lim sohasiga kiritilayotgan qonun va qoidalarga misol qilib biz prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 1 fevral kuni "O'qituvchi maqomi to'g'risida"gi qonunni imzolashini kiritsak bo'ladi unda:

Umumiy o'rta ta'lim tashkilotida birinchi marta kasbiy faoliyatni boshlagan shaxsga bir o'quv yiliga murabbiylik qilish uchun tajribali o'qituvchi tayinlanadi.

Qonunga ko'ra, quyidagilar taqiqlanadi:

- o'qituvchini kasbiy faoliyati bilan bog'liq bo'lmagan ishlarga, jumladan, obodonlashtirish va qishloq xo'jaligi ishlariga jalb qilish;
- o'qituvchidan o'z kasbiy vazifalariga taalluqli bo'lmagan hisobotlar va boshqa ma'lumotlarni, shu jumladan bitiruvchilarni ishga joylashtirish to'g'risidagi hisobotlarni shakllantirish va taqdim etish talabi;
- o'qituvchini tovar va xizmatlar sotib olishga majburlash, shu jumladan uning yozma roziligisiz o'qituvchining ish haqidan tovar va xizmatlar uchun mablag' ushlab qolish.

Quyidagi shaxslarning pedagogik faoliyat bilan shug'ullanishiga yo'l qo'yilmaydi:

- sud hukmi bilan o'qituvchilik huquqidan mahrum qilinganlar;
- sud tomonidan muomalaga layoqatsiz deb topilgan;
- pedagogik faoliyatga xalaqit beradigan kasalliklar bilan;
- psixiatriya yoki narkologiya muassasalarida ro'yxatga olingan;
- muqaddam qasddan jinoyat sodir etganlik uchun sudlangan.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o'qituvchilarning maqomi to'g'risidagi qonunlar ta'lim tizimining professionaligi va yaxlitligini saqlash uchun juda muhimdir. Ushbu qonunlar o'qituvchilardan kutilayotgan malaka, huquq, mas'uliyat va kasbiy xulq-atvorni bayon qilib, o'qituvchilar o'z vazifalarini samarali va axloqiy jihatdan bajara olishlarini ta'minlashga yordam beradi. O'quvchilarga eng yaxshi ta'lim berish va jamiyatning umumiy farovonligiga hissa qo'shish uchun o'qituvchilar ushbu qonunlardan xabardor bo'lishlari va ularni kasbiy amaliyotida qo'llab-quvvatlashlari muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-iyundagi "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3775-son qarori // URL: [\(manba o'zbek va rus tillarida\)](http://www.lex.uz).
2. Fomina A. S. Universitetda aralash ta'lim: institutsional, tashkiliy, texnologik va pedagogik jihatlar // Ijtimoiy rivojlanish nazariyasi va amaliyoti. Pedagogika fani. - 2014. - № 21. - S. 272-279. (rus tilidagi manba).
3. Voznesenskaya E.V. Masofaviy ta'lim - rivojlanish tarixi va ta'lim sohasidagi zamonaviy tendentsiyalar // Fan va maktab. - 2017. - № 1. - B. 116-123. (rus tilidagi manba).
4. Starichenko B.E., Semenova I.N., Slepuxin A.V. oliy ta'limda elektron ta'lim tushunchalarining o'zaro bog'liqligi masalasiga // Ta'limdagi innovatsion loyihalar va dasturlar. 2015. № 6. URL: <https://cvberleninka.ru/article/n/k-voprosu-sootnosheniva-ponvativ-elektronnogo-obucheniva-v-vvsshev-shkole>. (rus tilidagi manba).
5. Luzgina V. B., Staxovskaya J. A. Oliy ta'limning o'quv muhitida mobil texnologiyalardan foydalanish tajribasi // Ta'lim texnologiyalari va jamiyat. 2018. No 4, jild 21. URL: <https://cvberleninka.ru/article/n/opvt-is.polzovaniva-mobilnvh-tehnologiv-v-obrazovatelnov-srede-vuza>. (rus tilidagi manba).
6. YuNESKO Ta'limda axborot texnologiyalari instituti. Anafitik eslatmalar, Mobil o'rganish, 2010. (rus tilidagi manba).

